

مقاله پژوهشی

بررسی وضعیت شاخص‌های زیست‌محیطی ایران از منظر جامعه‌شناختی^۱

اله‌ام عرب‌پور^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۸

چکیده

هدف از انجام این پژوهش بررسی وضعیت شاخص‌های زیست‌محیطی ایران از منظر جامعه‌شناختی است. در این پژوهش تلاش شده است به مسائل زیست‌محیطی از منظر جامعه‌شناختی نگریسته شود و شیوه بروز و ظهور مسائل تحلیل شود. با گسترش تکنولوژی و صنعتی شدن، مسائل زیست‌محیطی زیادی ناشی از شکاف بین انسان و طبیعت شکل گرفته است. این مسائل در بستری از زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی بروز می‌یابند. به عبارت دیگر، مشکلات زیست‌محیطی به لحاظ منشأ و پیامدها، مختص مردم و شرایط اجتماعی و فرهنگی آن‌هاست و بنابراین مسئله محیط زیست مقوله‌ای اجتماعی است. به همین منظور با استفاده از داده‌های داده‌های موج هفتم (۲۰۲۰-۲۰۱۷) پیمایش ارزش‌های جهانی و با روش تحلیل ثانویه، و به کمک دو رویکرد انتقادی و برساخت‌گرایی، نگرانی زیست‌محیطی افراد و ارتباط آن با برخی متغیرها از جمله ارزش‌های پسامادی، اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی، استفاده از تلویزیون مورد سنجش قرار دادیم. یافته‌ها حاکی از آن بود که افراد جوانتر، صاحب ارزش‌های پسامادی و با تحصیلات بیشتر اولویت را به حفاظت از محیط زیست می‌دهند. در حالی که در مقابل گروهی اولویت را به رشد اقتصادی اختصاص می‌دهند که سن بیشتر، تحصیلات کمتر و ارزش‌های مادی‌گرا دارند.

واژگان کلیدی: برساخت مسائل زیست‌محیطی، پیمایش ارزش‌های جهانی، تحلیل ثانویه.

طبقه‌بندی موضوعی: Z00.

مقدمه و طرح مسأله

با بروز انقلاب صنعتی و تحولات تکنولوژیکی، رابطه‌ی جدیدی بین انسان، جامعه، و محیط زیست برقرار شد که اساس آن استفاده‌ی حداکثر از منابع طبیعی و تولید حداکثری در زمان حداقل است. در این شرایط محیط زیست به منبع رایگانی برای تولید بی‌رویه بشر و رسیدن به حداکثر سود و سرمایه تبدیل می‌شود. امروزه مسائل زیست‌محیطی دارای مفاهیم اجتماعی هستند و بخش عمده‌ای از باورها و رفتارهای زیست‌محیطی افراد تحت تاثیر نظام‌های فرهنگی و اجتماعی تغییر و تحول می‌یابد. (کلاتری و همکاران، ۱۳۹۵). مشکلات زیست‌محیطی در خلأ رخ نمی‌دهد، بلکه در بستری از زمینه‌های اجتماعی بروز می‌یابد. مسائل محیط زیستی به لحاظ منشأ و پیامدهایشان، مختص مردم، شرایط زندگی و زیست اجتماعی فرهنگی آنهاست (اروین^۱، ۱۳۹۳) لذا مسأله محیط زیست مقوله‌ای اجتماعی است.

تا مدت‌ها بسیاری بر این باور بودند که مشکلات زیست‌محیطی مختص جوامع پیشرفته است و کشورهای در حال توسعه، به واسطه‌ی دوران گذار، با مشکلات اجتماعی و اقتصادی و فناوری و جز آن دست به گریبان‌اند. بنابراین، در اولویت‌بندی برای رویارویی با مشکلات، مسائل زیست‌محیطی در رده‌های پایین‌تر قرار می‌گرفت (صالحی، ۲۰۱۰). نتایج بررسی‌های اولیه‌ی اینگلههارت هم نشان می‌داد توجه به محیط زیست در کشورهای پیشرفته و پست مدرن بیش از جوامع دیگر است (اینگلههارت^۲، ۱۳۷۵). اما پیامدهای مهم و بلندمدت عملکردهای انسانی بر محیط زیست به سرعت در حال آشکار شدن است. امروزه، دیگر کسی نمی‌تواند ادعا کند مسائلی همچون گرم شدن زمین، تغییرات آب و هوا، آلودگی هوا، کاهش منابع سوخت فسیلی، و تخریب زیست بوم‌های بکر و دست نخورده مختص کشورهای توسعه یافته است (ای‌هی، گرینبرگ^۳، ۲۰۰۸، ۲). بسیاری از مسائل زیست‌محیطی ناشی از رفتارهای انسان‌ها با محیط زیست است. این رفتارها نیز تحت تأثیر عوامل مختلف، به ویژه ارزش‌های زیست‌محیطی، فرهنگی و اجتماعی بروز می‌یابند (یوسوی^۴ و همکاران، ۲۰۰۳). از این رو، ارزش‌های زیست‌محیطی از فاکتورهای بسیار مهم و تأثیرگذار بر رفتارهای زیست‌محیطی افراد است. رفتارهای زیست‌محیطی افراد تحت تاثیر شرایط ساختی و اجتماعی است که بسترهای مقتضی برای

- 1 . Irwin
- 2 . Inglehart
- 3 . Ai He & Greenberg
4. Usui et al.,

نحوه تعامل با محیط طبیعی را فراهم می‌کند. به عبارتی یکی از شاخص‌هایی که عملکرد دولت‌ها و مردم را نسبت به مسائل زیست‌محیطی نشان می‌دهد، شاخص ارزش‌ها (مادی/فرامادی) است. ارزش‌های زیست‌محیطی، شامل جهت‌گیری‌های اساسی فرد در زمینه محیط زیست و نشان‌دهنده جهان‌بینی وی در برابر جهان طبیعی است (بار و همکاران^۱، ۲۰۰۳، ۳). پس می‌توان ارزش‌های زیست‌محیطی را معیاری دانست که به کمک آن‌ها فرد یا گروه یا جامعه امکان می‌یابند اهمیت محیط زیست را ارزیابی کنند. در شرایطی که جامعه هنوز آگاهی لازم را در ارتباط با مسائل زیست‌محیطی فراهم نکرده یا به بر ساخت مسائل خاصی همسو با اهداف گروهی معین و منافع صاحبان قدرت دست زده، بهره‌برداری مصرفی از طبیعت، بی‌توجهی و تخریب آن ناگزیر خواهد بود. اینجاست که نقش نهادها، رسانه‌ها، سازمان‌های زیست‌محیطی و سیاست‌گذاران اجتماعی پررنگ می‌شود. جامعه‌شناسان و سیاست‌گذاران اجتماعی می‌توانند با تدوین سیاست‌ها و قوانین، بر ساخت مسائل را در راستای اهداف زیست‌محیطی قرار دهند. آگاهی جامعه و توجه به مسائل زیست‌محیطی باعث می‌شود روند توسعه بهبود یابد و از آثار تخریبی زیست‌محیطی کاسته شود. چرا که در بررسی مسائل زیست‌محیطی جامعه به ویژه در سطوح ملی و محلی نیازمند مشارکت چندگانه سازمان‌ها، نهادها و مردم در ابعاد و سطوح مختلف و همینطور آموزش، آگاهی، دانش و مسئولیت‌پذیری هستیم.

سئوالات اساسی در حوزه آسیب‌ها و مشکلات زیست‌محیطی عبارتند از: آیا کنشگران، موضوعات زیست‌محیطی را یک مسأله جدی تلقی می‌کنند یا نه آن را صرفاً امری ذهنی و غیر مهم می‌دانند؟ چرا برخی کشورها و کنشگران اقدامات پیشگیرانه و جدی برای مقابله با آسیب‌های زیست‌محیطی انجام می‌دهند در حالی که برخی دیگر همچنان، بدون توجه به مسائل و مشکلات زیست‌محیطی در سطوح مختلف محلی، ملی و جهانی به کار خود ادامه می‌دهند؟ چرا مردم بر مخاطرات خاصی تاکید دارند و از برخی دیگر چشم‌پوشی می‌کنند؟ آیا نحوه بیان مسأله و بر ساخت آن از سوی صاحبان قدرت و رسانه در برجسته کردن برخی مسائل زیست‌محیطی و بی‌اهمیت جلوه دادن برخی دیگر، موثر است؟

بالاگرفتن تب محیط‌زیست‌گرایی در سطح جهانی و فعالیت‌های زیست‌محیطی و جنبش‌های اجتماعی، که برگرفته از مسائل و مشکلات روزافزون جهانی است، بسیاری از دانشمندان اجتماعی را ملزم به مطالعه ارزش‌ها و نگرانی‌های زیست‌محیطی کرده است. از سوی دیگر شناخت دیدگاه‌ها و نگرش‌های مردم در حوزه محیط زیست و وضعیت کشور از لحاظ شاخص‌های زیست‌محیطی جهانی،

1 . Barr et al.,

می‌تواند راه را برای برنامه‌ریزی مؤثرتر در این زمینه باز کند و سیاست‌گذاری مفیدی در این حوزه با توجه به این شناخت صورت بگیرد. پژوهش حاضر به تحلیل و بررسی وضعیت شاخص‌های زیست‌محیطی ایران با دو رویکرد انتقادی و برساختگرایی می‌پردازد و به دنبال پاسخ به این سؤال است که با توجه به شاخص‌های مطرح شده در داده‌های پیمایش جهانی ارزش‌ها (WVS) (۲۰۲۰) مردم ایران تا چه حد نسبت به مسائل زیست‌محیطی حساسیت دارند و در مورد آینده محیط زیست نگرانند.

مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش:

با توجه به اهمیت جهانی مسائل زیست‌محیطی، پژوهش‌های متعددی در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و فنی صورت گرفته است. افراد هر جامعه بر اساس نگرش‌ها و ارزش‌های خاص فرهنگی و اجتماعی خود واکنش‌های متفاوتی در برابر محیط زیست دارند؛ واکنش‌هایی که گاه حامی و گاه تخریب‌کننده محیط زیست‌اند. با توجه به هدف این پژوهش یافته‌های مسائل زیست‌محیطی در حوزه علوم اجتماعی بیش از سایر حوزه‌ها مورد توجه قرار گرفته است.

پژوهش‌های صورت گرفته در کشور ذیل ۲ دسته بررسی می‌شوند.

دسته اول، پژوهش‌هایی هستند که عوامل اجتماعی موثر بر تعلق‌مندی یا بی‌تفاوتی نسبت به محیط زیست را بررسی می‌کنند. به طور مثال کلانتری و همکاران (۱۳۹۵) در بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تعلق‌مندی نسبت به محیط زیست به این نتیجه رسیدند که متغیرهای عمدتاً فرهنگی در رویکرد اثبات‌گرایی و ساخت‌مندی اجتماعی قادر به تبیین حدود نیمی از تغییرات احساس تعلق در قبال محیط زیست در میان شهروندان تهرانی هستند. در پژوهشی دیگر فیروزجائیان و همکاران (۱۳۹۶) نشان دادند بی‌تفاوتی زیست‌محیطی تحت تأثیر متغیرهای نگرش زیست‌محیطی، احساس مسئولیت، دانش زیست‌محیطی، و اثربخشی است و با افزایش این متغیرها بی‌تفاوتی زیست‌محیطی کاهش می‌یابد.

دسته دوم، به مسائل زیست‌محیطی از منظر مردمی و جامعه‌شناختی تاکید دارند. در این دسته نیز صالحی و همکاران (۱۳۹۷) نشان دادند هنوز وضعیت‌های نامطلوب محیط

زیستی در ایران، تبدیل به مسأله اجتماعی نشده است زیرا همچنان پیش شرط های لازم برای تعریف موفق یک برساخت اجتماعی در کشور، وجود ندارد و به همین دلیل بسیاری از مسائل و مشکلات محیط زیستی نتوانستند تبدیل به یک مسأله عمومی و همگانی و به تعبیر دقیق تر، مسأله اجتماعی شوند. نصرتی نژاد و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با تبیین جامعه‌شناختی رفتار زیست‌محیطی شهروندان تهرانی، به این نتیجه دست یافتند که رابطه مثبت و معنی‌داری بین نگرش و آگاهی زیست‌محیطی با رفتار شهروندان وجود دارد.

توجه اکثر پژوهش‌ها در کشور به مسائلی همچون میزان تعلق یا بی‌تفاوتی شهروندان، آگاهی و نگرش آنان نسبت به مسائل زیست‌محیطی و عدم توفیق در مردمی کردن مسائل زیست‌محیطی جلب شده است. و کمتر پژوهشی وجود دارد که با رویکرد جامعه‌شناختی (به طور خاص رویکردهای برساخت‌گرایی و انتقادی) به مسائل و نگرانی‌های زیست‌محیطی از منظر ارزش‌های زیست‌محیطی بپردازد. این پژوهش در تلاش است با این رویکرد و استفاده از پیمایش ارزش‌های جهانی که نمونه‌ای در کل کشور دارد، این مهم را بررسی کند.

جامعه‌شناسان محیط زیست تقسیم‌بندی‌هایی متفاوت از نظریه‌ها و دیدگاه‌ها در زمینه رابطه محیط زیست و جامعه ارائه کرده‌اند. مثلاً استرن^۱ (۲۰۰۰) انواع نظریه‌های ارائه شده درباره محیط‌زیست‌گرایی را در تیپ‌های زیر طبقه‌بندی می‌کند.

۱. نظریه‌هایی که محیط‌زیست‌گرایی را نوعی جهان‌بینی در ارتباط با افعال انسان و زیست کره آسیب‌پذیر، در نظر می‌گیرند.

۲. نظریه‌هایی که ارزش‌ها را پایه و اساس محیط‌زیست‌گرایی می‌دانند. طبق نظر اینگلههارت (۱۹۹۰) محیط‌زیست‌گرایی نمودی از ارزش‌های فرامدرن است، نظیر کیفیت زندگی و خودبیانگری، که در نتیجه ثروت و امنیت فزاینده در کشورهای پیشرفته ظهور کرده است. نظریه ارزش‌های مادی - فرامادی اینگلههارت، رفتارهای محیط‌زیستی را به تحول فرهنگی در جامعه ربط داده است. زیرا تمامی کنش‌های انسانی در زمینه‌های از پیش موجود اتفاق می‌افتند و عواملی مانند فرهنگ، قوانین، هنجارها یا توازن قدرتی که در این زمینه وجود دارد، پیامدهای هر کنشی را شکل و باز شکل می‌دهند (فروتن کیا و نواح، ۱۳۹۷).

نظریه اینگلهارت، به صورت مبسوط مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی را به عنوان نیروهای مولد تغییر فرهنگ محیط زیستی یک جامعه تحلیل می‌کند و توضیح می‌دهد که شرایط زمینه‌ای یک جامعه، بسترهای لازم را برای هر نوع رفتار محیط زیستی فراهم می‌نماید. بدین معنا که وقتی که یک جامعه به سطحی از توسعه اقتصادی و اجتماعی دست یابد که به موجب آن امنیت فیزیکی و اجتماعی افراد تأمین گردد و توانایی برخورداری از اطلاعات را داشته باشد، شاهد تحول فرهنگی و یک نوع جابجایی از ارزش‌های مادی به سوی ارزش‌های فرامادی هستیم. آموزش و اطلاعات باعث افزایش آگاهی و علاقمندی بیشتر عموم نسبت به مسائل محیط اطراف خواهد شد و به مشارکت بیشتر مردم منجر می‌شود (صالحی و همکاران، ۱۴۰۰، ۵۴۱).

۳. نظریه‌هایی که از رفتار دیگرخواهانه (نوع دوستانه) برای توضیح محیط زیست-گرایی استفاده می‌کنند. این رویکرد، دارای این پیش فرض است که چون کیفیت زیست‌محیطی خیری عمومی است برای شرکت مردم در آن انگیزه‌های نوع دوستانه ضروری است (صالحی و حمایت‌خواه، ۱۳۹۲، ۵۱۰).

علاوه بر این، سه رویکرد نظری عمده شکل گرفته در مورد رفتارهای محیط‌زیستی عبارتند از: پارادایم جدید بوم‌شناختی، نظریه انتخاب عقلانی و نظریه ارزش‌های مادی-فرامادی (ساسکو^۱، ۲۰۱۴). پارادایم جدید بوم‌شناختی بر ارتباط متقابل بین انسان‌ها با یک زیست‌کره آسیب‌پذیر دارای منابع محدود تأکید دارد (دانلوپ و ونلییر، ۲۰۰۸؛ به نقل از صالحی و همکاران^۲، ۱۴۰۰) و معتقد به توانایی انسان در از بین بردن تعادل طبیعت و وجود محدودیت‌های رشد است، زوال سیاره زمین به طور مستقیم با تعاملات انسان با اکوسیستم‌های طبیعی مرتبط است و انسان، علت اصلی تخریب محیط‌زیست جهانی است (هرست^۳، ۲۰۱۴). تحت لوای نظریه انتخاب عقلانی رفتارهای محیط زیستی، می‌تواند به عنوان یک پدیده جمعی شناخته شود که به وسیله انتخاب‌های عقلانی ساخته شده افراد در بستر وضعیت اجتماعی تعیین می‌شود. یک فرد با در نظر گرفتن منفعتی که (به لحاظ

1 . Sasko
2 . Dunlap & Van Liere
3 . Hirst

ذهنی) به عنوان پیامد این انتخاب انتظار دارد، تصمیم می‌گیرد که آیا از محیط زیست محافظت کند یا نه (دیکمن و فرانزن، ۱۹۹۹؛ به نقل از صالحی و همکاران، ۱۴۰۰). در این پژوهش با استفاده از دو رویکرد انتقادی و برساخت‌گرایی اجتماعی در جامعه-شناسی به تحلیل وضعیت و بررسی نگرانی‌های زیست‌محیطی ایران پرداخته شده است. به این ترتیب به طور اجمالی این دو رویکرد بررسی شده است.

رویکرد انتقادی

رویکرد انتقادی در حوزه مسأله اجتماعی بر این نکته تأکید می‌کند که آنچه به عنوان مسئله طرح و پیگیری می‌شود، نمی‌تواند خارج از مناسبات قدرت و منافع گروه مسلط باشد؛ در نتیجه، وظیفه محقق شناخت و بازتعریف مسئله از منظر گروه تحت سلطه است؛ یا به عبارت دیگر در هر وضعیت باید با در نظر گرفتن مؤلفه قدرت به شناخت شرایط پرداخت و پدیده‌ها را در سایه روابط قدرت تحلیل کرد (رابینگتن و واینبرگ^۱، ۱۳۸۶). در حوزه محیط زیست عاملین سوداگر در مجموعه نظام مند طبیعت، همه چیز را به نفع خویش برمی‌گزینند و با بهره‌برداری بیش از توان و ظرفیت محیط زیست، آن را به منبعی برای ارضای نیازها و خواسته‌های بی‌پایانشان تبدیل می‌کنند و این چنین نظم حاکم بر طبیعت را به هم می‌زنند و آن را روز به روز تهی‌تر و آسیب‌پذیرتر می‌کنند. در حالی که سوداگران و قدرتمندان سرمایه‌داری مدرن صرفاً در جست‌وجوی سود بیشتر هستند، شاهد مناطقی هستیم که تخریب‌های زیست‌محیطی در آن‌ها شکاف طبقاتی را عمیق‌تر کرده است، به ناهنجاری‌های اجتماعی دامن زده است، گونه‌های جانوری و گیاهی نادر را در معرض انقراض قرار داده است، منابع آب زیرزمینی و سطحی را ناب‌خردانه مصرف یا آلوده کرده است. آلاینده‌های بیشتری را به آب و هوا اضافه کرده است. زباله‌های صنعتی زیادی را وارد چرخه طبیعت کرده است. پس لازم است با آگاه‌سازی کنش‌گران جامعه انسانی آن‌ها را نسبت به این تخریب‌های زیست‌محیطی آگاه کرد و به کنش جمعی بر علیه این سوداگران و قدرتمندان واداشت. مارکس و انگلس راه حل را در سرنگون کردن نظام مسلط تولید سرمایه‌داری و استقرار نظام اجتماعی عقلانی انسانی و محیط‌گرا می‌دانستند

1 . Earl Rubington; Martin Weinberg

(لی^۱، ۱۹۸۰، ۱۱). نظریه مارکسیستی معاصر نه تنها به نقش سرمایه‌داران بلکه، به دولت-های تشدیدکننده آسیب‌های زیست‌محیطی توجه دارد. این نظریه مدیران سیاسی دیوان سالار را افرادی می‌خواند که به حفاظت از منافع سرمایه‌گذاران و کارفرمایان سرمایه‌دار متعهد هستند (هانگان^۲، ۱۳۹۲).

بعد از جنگ جهانی دوم و شیوع شکل‌گیری قدرت‌های جهانی در غرب و شرق، بهره‌برداری از منابع طبیعی و زیست‌محیطی بواسطه رشد بیشتر در حوزه علم و تکنولوژی افزایش یافت. از سوی دیگر، با توسعه گردشگری بین‌المللی و سود کلان ناشی از ورود مسافران به مناطق مقصد به جیب دولت‌ها، این تخریب سرعت بیشتری گرفت. سرمایه‌داری به قدرت عمده در نظام جهانی تبدیل شد که تنها به فکر سود و مصرف بیشتر بود. در این سال‌ها مصرف حداکثری، بهره‌برداری حداکثری، عقلانیت ابزاری تبدیل به ارزش‌های مهم در جوامع مرکزی و سرمایه‌داری شده بود. تبلیغات و رسانه‌های جمعی نیز همگام با دولت‌ها، در این مسیر گام برداشتند. گروه‌های در قدرت و صاحب منافع، این فعالیت‌ها را مثبت ارزیابی می‌کنند و معتقدند انسان با استفاده از تکنولوژی و علم و اندیشه توانسته به طبیعت سلطه پیدا کند و این تسلط سود سرشاری را نصیب وی کرده است. ریتزر معتقد است در این زمینه محاسبه‌پذیری پول و زمان، دقت، قابلیت پیش‌بینی و کنترل، عقلانی شدن فرایند تولید و مصرف، حوزه‌های مختلف جامعه را در بر گرفته است. در این زمان مفاهیم جهانی شدن، یکسان‌سازی فرهنگی، توده‌ای شدن و حداکثر بهره‌برداری به سرعت در حال شکل‌گیری بود و تصویری از دنیای مدرن را برای گروه‌های عوام و توده و قشر ضعیف‌تر که تنها با استفاده از نیروی کارشان در حال زندگی بودند، تداعی می‌کرد. در این میان قدرتمندان، سرمایه‌داران و طبقه حاکم به سرعت و با حداکثر توان در حال بهره‌برداری از منابع زیست‌محیطی رایگان طبیعت بودند و همچنان نیز هستند. آن‌ها طرفداران سرمایه‌داری‌اند که تجارت را همچنان ترجیح می‌دهند.

این گروه بدون توجه به آثار زیست‌محیطی همچنان به دنبال منفعت خویش هستند و برخی مسائل زیست‌محیطی بوجود آمده را یا انکار می‌کنند یا آن را امری طبیعی و عادی

1 . Lee
2 . Hanigan

جلوه می‌دهند که بشر با تکیه به عقل و دانش قادر به حل آن‌ها خواهد بود (هانیکان، ۱۳۹۲).

رویکرد برساخت‌گرایی

نظریه برساخت‌گرایی از جمله نظریه‌هایی است که بر نقش ذهن بشر در پذیرش مسائل اجتماعی به عنوان موقعیتی مشکل‌زا، گسترده و شایع تاکید دارد. بسیاری از مفاهیم چون باران اسیدی، گرمایش زمین، گودال‌های اسیدی، بحران انرژی، نازک شدن لایه اوزون، بالا آمدن سطح آب دریاها و ... به خودی خود، معنی دار نیستند، مگر این که درکی از این مفاهیم و اهمیت آن به وجود آید. به عبارت دیگر، این مفاهیم برساخته زندگی بشر هستند و جدا از آن مفهومی ندارند. لاکي^۱ (۲۰۰۴) می‌گوید تقریباً مهم‌ترین مفهوم در جامعه شناسی محیط زیست این ایده است که محیط زیست یک برساخته اجتماعی است (به نقل از هانیکان، ۱۳۹۲). معنای مشکلات زیست‌محیطی در ذهن هرکس متفاوت است که عده‌ای آن را به عنوان یک مسئله بحرانی و زیست‌محیطی می‌بینند و عده‌ای صرفاً آن را امری ذهنی و در حد یک نگرانی ساده می‌انگارند. خلاصه اینکه برساخت‌گرایی اجتماعی قدرت و اثرگذاری زیاد طبیعت را انکار نمی‌کند ولی معتقد است که انسان می‌تواند این آثار را بزرگ جلوه دهد و به شکل خاصی عرضه کند. در این رویکرد رتبه‌بندی ادعاهای مسائل زیست‌محیطی از نظر ارزشی توسط کنشگران اجتماعی همیشه با نیاز واقعی مطابقت ندارد، بلکه فقط ماهیت سیاسی تنظیم قوانین را بازگو می‌کند. به این ترتیب این رویکرد به این نتیجه می‌رسد دلایلی قانع کننده در دست است که موضوعات مورد دغدغه مردم به واقع مشکلاتی نیستند که به خوبی اثبات شده باشد یا آثار واقعی آن‌ها خیلی بزرگ باشد، بلکه برای آن‌هایی که این مسئله را به افکار عمومی کشانده‌اند، سود بیشتری به همراه دارد (هانیکان، ۱۳۹۲).

برساخت‌گرایان اجتماعی معتقدند که در فرآیند ساخته شدن یک مسئله محیط زیستی آشکار می‌شود که آیا آن مسأله واقعاً همان قدر که ادعاکنندگان مطرح می‌کنند، جدی هست یا نه (ساتن^۲، ۱۳۹۲، ۴۲). رویدادها در اصل بی‌شکل‌اند و کسانی که در

1 . Lucky
2 . Sutton

قدرتند، گفتمان‌ها و برساخت‌های روایتی مورد نظر خودشان را روی این‌ها می‌گذارند و این معناهاى منتسب به رویدادها، مهم و تعیین کننده است. لذا هر پژوهشگر برای تشریح چگونگی پیدایش و ارزیابی اعتبار داده‌ها باید زمینه‌های تاریخی آن‌ها را بررسی کند.

به نظر طرفداران رویکرد ساختارگرایی، در همه این موارد ما شاهد آن هستیم که طی تعاملات اجتماعی و در یک بستر کاملاً اجتماعی، یک وضعیت نامطلوب محیط زیستی توانسته است خود را به یک مسأله محیط زیستی تبدیل کند. در مقابل، هنوز هم برخی از وضعیت‌های نامطلوب محیط زیستی هستند که تبدیل به یک مسأله جمعی و همگانی و عمومی نشده‌اند. پسماندهای الکترونیکی، یکی از بارزترین نمونه‌ها در این زمینه و در شرایط فعلی ایران است (صالحی و همتی، ۱۳۹۱، ۲۴). بنابراین، پیش زمینه‌های خوبی برای این باور وجود دارد که موضوعاتی که بیشترین توجه عموم را به خود جلب می‌کنند، همان‌هایی نیستند که واقعیت آن مشکل به بهترین وجه اثبات شده باشد یا اینکه اثرات واقعی‌اش شدیدتر بوده باشد، بلکه آن‌هایی هستند که تحت تأثیر یک سری عوامل منجر می‌شود که مشکلات محیط زیستی وارد عرصه افکار عمومی شود (یرلی، ۲۰۰۲: ۲۷۶؛ به نقل از صالحی و همکاران، ۱۳۹۷). به عبارت دیگر، برساخت‌گرایی اجتماعی نیروهای مهم طبیعت را انکار نمی‌کند، بلکه معتقد است میزان و سازوکار این تأثیر، بستگی به برساخت انسان دارد. هانیگان معتقد است که برای برساخته شدن یک مسئله محیط زیستی، شش عامل اصلی شامل اقتدار و اعتبار علمی داده‌ها، مروجان، توجه رسانه‌ها، برجسته سازی مسئله به شکل نمادین و بصری، مشوق‌های اقتصادی و نهادهای مردمی نقش دارند.

وضعیت ایران بر اساس شاخص‌های جهانی CRI و EPI

شاخص مخاطرات آب و هوای جهانی (CRI) ۲۰۲۰^۱، آمار تلفات ۱۸۱ کشور از سال ۲۰۱۸ و دوره ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۸ است. این رتبه‌بندی کشورهایی که بیشترین تأثیر را پذیرفته‌اند نشان می‌دهد و نمرات هر کشور را از رتبه متوسط کشور در چهار مقوله ذیل با وزن‌های

۱. Global Climate Risk Index

۲. شاخص CRI توسط سازمان توسعه ژرمن واج ۲ برای ارزیابی آسیب‌پذیری نسبی در برابر بلایای مرتبط با آب و هوا بین کشورها تهیه شده است. به عبارتی این شاخص تحلیل می‌کند که کشورها به چه میزان از رویدادهای مرتبط با آب و هوا (مانند طوفان، سیل، امواج گرمایی و ...) خسارت و آسیب دیده‌اند.

ذکر شده ارزیابی می‌کند: ۱- میزان مرگ و میر سالانه از وقایع مرتبط با آب و هوا، $\frac{1}{6}$ -۲ مرگ و میر در هر ۱۰۰۰۰۰ نفر (سالانه)، $\frac{1}{3}$ ، ۳- خسارت کل در برابری قدرت خرید^۱ به میلیون دلار آمریکا $\frac{1}{6}$ و ۴- خسارت بر واحد تولید ناخالص داخلی^۲ به درصد $\frac{1}{3}$.

جدول ۱. شاخص CRI کشور ایران بین سال‌های ۲۰۱۸-۱۹۹۹^۳

رتبه CRI	کشور	نمره CRI	تلفات	تلفات در هر ۱۰۰۰۰۰ نفر، ۲۰۱۸-	خسارت PPP	خسارت در واحد GDP، ۲۰۱۸-
۸۳	ایران	۷۹/۰۰	۴۲ (رتبه) ۱۹۹۹	۱۱۳ (رتبه) ۱۹۹۹	۲۲ (رتبه) ۱۹۹۹	۹۲ (رتبه) ۱۹۹۹

منبع: www.germanwatch.org site:

محاسبه: ایران رتبه ۴۲ را در تلفات در بین تمام کشورهای مدنظر در این پژوهش دارد. در تلفات در هر ۱۰۰۰۰۰ نفر، رتبه ۱۱۳ ام و رتبه ۲۲ در میزان خسارت در PPP و در نهایت رتبه ۹۲ را در میزان خسارت بر واحد GDP در بین کشورها دارد. از این رو نمره CRI آن به شرح رابطه ۱ محاسبه می‌شود:

$$42 \times \frac{1}{6} + 113 \times \frac{1}{3} + 22 \times \frac{1}{6} + 92 \times \frac{1}{3} = 79.00 \quad (1)$$

ایران در بین ۱۸۱ کشور رتبه ۸۳ را دارد و نمره CRI آن نیز ۷۹ است. کشورهای پورتوریکو با نمره ۶/۶۷، میانمار ۱۰/۳۳ و هائیتی ۱۳/۸۳ به ترتیب رتبه ۱ تا ۳ را دارا هستند و به عنوان آسیب‌دیده‌ترین کشورها در این دوره ۲۰ ساله شناخته شده‌اند.

جدول ۲. شاخص CRI کشور ایران در سال ۲۰۱۸^۴

رتبه CRI	کشور	نمره CRI	تلفات	تلفات در هر ۱۰۰۰۰۰ نفر، ۲۰۱۸-۱۹۹۹	خسارت PPP	خسارت در واحد GDP، ۲۰۱۸-
۶۰	ایران	۶۴/۸۳	۴۸ (رتبه) ۲۰۱۸	۱۰۰ (رتبه) ۱۹۹۹-۲۰۱۸	۲۱ (رتبه) ۱۹۹۹-۲۰۱۸	۶۰ (رتبه) ۱۹۹۹

منبع: www.germanwatch.org site:

1 . purchasing power parity(ppp)
2 . GDP

۴۳، مشاهده شده در سایت <https://www.germanwatch.org>

در سال ۲۰۱۸ نیز کشورهای ژاپن با نمره ۵/۵۰، فیلیپین با نمره ۱۱/۱۷ و آلمان ۱۳/۸۳ به ترتیب بیشترین تأثیر و آسیب را دیده‌اند. ایران در بین ۱۸۱ کشور رتبه ۶۰ و نمره ۶۴/۸۳ را به خود اختصاص داده است (گزارش CRI، ۲۰۲۰). حوادث شدید آب و هوایی به فقیرترین کشورها آسیب بیشتری می‌رساند زیرا این کشورها به ویژه در برابر زیان‌ها و خسارات ناشی از مخاطرات آسیب‌پذیرند و ظرفیت مقابله کمتری دارند و ممکن است برای بازسازی و بهبودی نیاز به زمان بیشتری داشته باشند. این شاخص، تحلیلی بر اساس قابل اعتمادترین داده‌های موجود در مورد تأثیرات شدید آب و هوایی و داده‌های اجتماعی اقتصادی مرتبط با آن است. شاخص خطر آب و هوا ۲۰۲۰، پانزدهمین نسخه از این تحلیل سالانه است. هدف آن زمینه‌سازی مداوم مباحث مربوط به سیاست‌های آب و هوا - به ویژه مذاکرات بین‌المللی در مورد وضعیت آب و هوا - بررسی اثرات دنیای واقعی طی یک سال گذشته و ۲۰ سال گذشته است. مردم در سراسر جهان با واقعیت تغییرات آب و هوا روبرو هستند، بین سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۸، حدود ۴۹۵۰۰۰ نفر در سراسر جهان جان خود را از دست دادند و بیش از ۱۲۰۰۰ رویداد شدید آب و هوایی موجب خسارات و زیان ۳،۵۴ تریلیون دلار آمریکا در (PPP) شده است (گزارش CRI^۱، ۲۰۲۰). شاخص بعدی شاخص عملکرد محیط زیست^۲ (EPI) است. ارزیابی وضعیت محیط زیست ایران و سایر کشورها و رده‌بندی جهانی بر اساس این شاخص بین‌المللی صورت می‌گیرد. جدیدترین گزارش منتشر شده در سال ۲۰۲۲ به موضوعات مدیریت پسماند و میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای پرداخته شده که کشورهای دانمارک با نمره ۷۷،۹، انگلستان ۷۷،۷ و فنلاند ۷۶،۵، سه کشور برتر در این شاخص هستند. ایران در رده بندی ۲۰۲۲ EPI، با کسب رتبه ۱۳۳ و امتیاز ۳۴،۵، نسبت به سال ۲۰۱۸ (رتبه ۸۰ و نمره ۵۸،۱۶) نزول کرده است. مقدار شاخص EPI از صفر تا ۱۰۰ تعیین شده و امتیاز ۱۰۰

1 . Climate Risk Index

2 . Environmental Performance Index

۳. EPI یک شاخص جدید برای ارزیابی عملکرد زیست محیطی دولت‌هاست و حاوی اطلاعات مهمی در خصوص رویکرد کشورهای مختلف جهان در زمینه مسائل محیط زیست است. این شاخص بیشتر به عملکرد محیطی تمرکز دارد. گزارش EPI که به طور مشترک توسط مراکز تحقیقاتی مجمع جهانی اقتصاد، کمیسیون اروپا و دانشگاه‌های ییل و کلمبیا تدوین شده است، بر دو هدف اصلی حفاظت از محیط زیست از جمله کاهش فشارهای زیست محیطی بر سلامت انسان‌ها و ارتقای وضعیت زیست بوم‌ها و مدیریت صحیح منابع طبیعی تأکید دارد.

بهترین و صفر بدترین وضعیت محیط زیست است و در بین ۱۸۰ کشور بررسی شده است (گزارش EPI، ۲۰۲۲). با وجود مشکلات زیست محیطی فراوان در سطح کشور و جهان، هنوز هم بسیاری از افراد این تغییرات زیست محیطی و آب و هوایی را یک مفهوم انتزاعی و ساختگی یا حتی بدتر از آن یک تئوری علمی بحث انگیز می دانند که باید رد شود. حتی افرادی که این علم را می پذیرند تصدیق می کنند که پیش بینی دقیق در مورد چگونگی عملکرد تغییرات زیست محیطی و آب و هوایی دشوار است (رانینگ^۱، ۲۰۱۲). گزارش های بین المللی در حوزه محیط زیست (۲۰۱۹) تغییرات مشاهده شده در آب و هوا و علل و اثرات آن بر روی سیستم های طبیعی و انسانی را نشان می دهد، اما هنوز عدم قطعیت های کلیدی در حوزه علمی ما تا به امروز باقی مانده است. در سطح ملی و محلی نیز برخی از کنشگران (به صورت فردی یا جمعی؛ دولتی یا خصوصی) در حوزه های زیست محیطی اقدامات پیشگیرانه انجام می دهند، در حالی که برخی دیگر هیچ اقدامی نمی کنند یا در این زمینه بسیار کم کار هستند.

فرضیه های پژوهش:

بر این اساس فرض اصلی پژوهش این است که ارزش های فرامادی، عضویت و اعتماد به سازمان های زیست محیطی و استفاده از رسانه ها با نگرانی زیست محیطی مردم در ارتباط است و بر آن موثر است. همچنین به نظر می رسد بین تحصیلات و جنسیت با نگرانی زیست محیطی رابطه وجود دارد.

روش شناسی:

مطالعه حاضر با روش تحلیل ثانویه صورت گرفته است. تحلیل ثانویه، تحلیل جدیدی از داده هایی است که به منظور دیگری گردآوری شده اند. روش تحلیل ثانویه با مزیت سرعت بیشتر، حداقل هزینه و نمونه عالی، میدان پژوهش را بر روی طیف گسترده ای از محققان باز می کند و امکان تحلیل مقایسه ای و طولی را نیز به پژوهشگر می دهد (دواس^۲، ۱۳۸۵،

1 . Running
2 . De Vaus

۸۳-۸۱). یکی از مزایای تحلیل ثانویه این است که محقق را به تفکر بیشتر درباره مطالب اساسی و اهداف نظری مطالعه می‌کشد تا در مورد مسائل روش‌شناسی گردآوری داده‌های جدید». این خود یکی از دلایل اعتبار این روش است (بیکر^۱، ۱۳۸۶، ۳۰۷ و ۳۰۸). پژوهش حاضر مبتنی بر تحلیل ثانویه داده‌های موج هفتم (۲۰۲۰-۲۰۱۷) پیمایش ارزش‌های جهانی است. پیمایش ارزش‌های جهانی ثانویه داده‌های جهانی در مقیاس جهانی است که اطلاعاتی درباره دگرگونی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جوامع مختلف (۸۱ کشور) از جمله ایران ارائه می‌دهد. گروه بین‌المللی بررسی ارزش‌های جهانی (WVS)^۲ از اواسط دهه ۱۹۸۰ فعالیت خود را آغاز کرد و ماحصل آن فراهم آمدن داده‌هایی است که امکان مقایسه‌ای ملی و فراملی را فراهم کرده است. این پروژه در هفت مرحله به اجرا درآمد. اولین موج در سال ۱۹۸۱ انجام پذیرفت، اطلاعات و داده‌های خام مربوط به ایران در موج چهارم (۲۰۰۴-۱۹۹۹) و موج پنجم (۲۰۰۹-۲۰۰۵) و موج هفتم (۲۰۲۰-۲۰۱۷) جمع‌آوری شد. واحد تحلیل این پژوهش کشور است و از داده‌های موج هفتم به دلیل جدیدتر بودن و کامل‌تر بودن داده‌ها، در این مطالعه استفاده شده است.^۳ در این پژوهش سعی شده است با داده‌های موجود و استفاده از متغیرهای مرتبط با موضوع، متغیرهای اثرگذار بر نگرانی زیست‌محیطی سنجش شود.

متغیر وابسته

سودارمدی و همکاران (۲۰۰۱) دغدغه و نگرانی زیست‌محیطی را " توجه، نگرانی و حساسیت پاسخگویان به مشکلات زیست‌محیطی" تعریف می‌کنند (سودارمدی^۴ و همکاران، ۲۰۰۱).

متغیر وابسته در این پژوهش، نگرانی زیست‌محیطی مردم است. به منظور سنجش این متغیر از سؤال ترجیح محافظت از محیط زیست در برابر اولویت رشد اقتصادی در WVS استفاده شده است. این سؤال بدین صورت مطرح شده است: "دو دیدگاهی که مردم در مورد محیط زیست و رشد اقتصادی دارند، بیان شده است. کدامیک از این دو به دیدگاه

1 . Baker
2 . World Values Survey

۳. داده‌های این تحقیق در پایگاه اینترنتی این گروه در دسترس همگان قرار دارد.

۴ . Sudarmadi

شما نزدیک‌تر است؟ ۱- حفاظت از محیط زیست باید در اولویت قرار بگیرد، حتی اگر باعث کاهش رشد اقتصادی و تاحدی منجر به کم شدن فرصت‌های شغلی شود. ۲- رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی باید در اولویت قرار بگیرد، حتی اگر محیط زیست تاحدی آسیب ببیند."

این سؤال پاسخ دهندگان را ملزم به انتخاب بین رشد اقتصادی و حمایت از محیط زیست می‌کند. به این ترتیب به منظور تحلیل داده‌ها، جمله اول که نشان دهنده اولویت برای حفاظت و حمایت از محیط زیست است، کد ۱ می‌گیرد، در حالی که انتخاب حالت دوم به نفع رشد اقتصادی کد صفر.

متغیرهای مستقل

متغیرهای مستقل پژوهش، شامل ارزش‌های پسمادی‌گرایی، عضویت در سازمان‌های محیط زیست، اعتماد به سازمان‌های محیط زیست، دسترسی به اطلاعات از طریق منابع خبری و رسانه‌ها (تلویزیون، موبایل، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی)، جنس و تحصیلات است که از داده‌های پژوهش ارزش‌های جهانی گرفته شده است.

جدول ۳. سؤالات مربوط به متغیرهای مستقل پژوهش بر اساس پیمایش ارزش‌های جهانی

سؤال	کد سؤال
اگر شما مجبور باشید بین این دو یکی را انتخاب کنید، به نظر شما کدامیک از مواردی که در این کارت به شما نشان داده می‌شود، از اهمیت بیشتری برخوردار است؟ تنها یک گزینه به عنوان انتخاب اول کدگذاری شود. و دیگر کدام یک اهمیت بیشتری دارد؟ تنها یک گزینه به عنوان انتخاب دوم کدگذاری شود.	Y002 ارزش‌های پسمادی‌گرایی
حفظ نظم در کشور، پررنگ تر کردن نقش مردم در تصمیمات مهم دولت، مبارزه با افزایش قیمت، حمایت از آزادی بیان	Q79 اعتماد به سازمان
شما تا چه میزان به سازمان‌های محیط زیست اعتماد دارید؟ بسیار زیاد اعتماد دارید، زیاد اعتماد دارید، چندان اعتماد ندارید، اصلا اعتماد ندارید	Q99 آیا شما در سازمان‌ها یا موسسه‌های محیط زیستی، یک عضو فعال می‌باشید، یک عضو غیر فعال می‌باشید و یا اینکه اصلا عضو آن نهاد، سازمان یا موسسه نمی‌باشید؟

سؤال	کد سؤال
	عضویت در سازمان
مردم از طریق منابع مختلف از آنچه در کشورمان و جهان در جریان است، آگاه می‌شوند. در مورد هر یک از منابعی که نام خواهیم برد لطفاً بگویید شما برای دسترسی به اطلاعات از آن منبع خبری چقدر استفاده می‌کنید؟ آیا هر روز، هر هفته، هر ماه، کمتر از ماهی یکبار و یا اینکه هرگز از آن منبع استفاده نمی‌کنید. (اخبار شبکه‌های تلویزیونی، تلفن همراه، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی)	Q202- Q204- Q206-Q207 رسانه
بالاترین سطح تحصیلی (آخرین مدرک تحصیلی) شما چیست؟ هیچ تحصیلاتی / بی‌سواد، تا پایان ابتدایی، تا پایان راهنمایی، تا پیش از دیپلم، دیپلم / پیش دانشگاهی، کاردانی / دانشجوی کاردانی یا لیسانس، لیسانس / کارشناسی، فوق لیسانس / کارشناسی ارشد، دکتری	Q275 تحصیلات
جنسیت پرسش شونده ذکر شود. ۱- مرد ۲- زن	Q260 جنس

منبع: <https://www.worldvaluessurvey.org>

دو عامل تحصیلات و جنس در پژوهش‌های گذشته به عنوان فاکتورهای مؤثر و مرتبط بر نگرانی زیست‌محیطی شناسایی شده‌اند. به طور خاص در پژوهش‌های کسانی که از تحصیلات بالاتری برخوردار بودند (کلینبرگ و همکاران^۱، ۱۹۹۸؛ جونز، فلائی، تالی و کوردل^۲، ۲۰۰۳؛ اولفسون و اومن^۳، ۲۰۰۶) و زنان، بیشتر از مردان (مارکوات پایات^۴، ۲۰۰۷؛ گیونز و جورگنسن^۵، ۲۰۱۱) دوستدار محیط زیست‌اند. به این ترتیب از سئوالات WVS به منظور تعیین تأثیر این متغیرها استفاده شد. سئوال مربوط به تحصیلات در مقیاسی بر مبنای ۱ تا ۹ سنجش می‌شود؛ ۱، فاقد تحصیلات رسمی و ۹، تحصیلات در حد دانشگاه با مدرک است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها:

1. Klineberg .et al
2. Jones, Fly, Talley & Cordell
3. Olofsson & Öhman
4. Marquart-Pyatt
5. Givens and Jorgenson

در پژوهش حاضر برای آزمون فرضیه اصلی تحقیق از تحلیل رگرسیون لجستیک اسمی دووجهی استفاده شده است. تحلیل رگرسیون لجستیک اسمی دووجهی زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که متغیر وابسته در سطح اسمی دووجهی (دوشقی) است و بنا داریم وجود یا عدم یک صفت را بر اساس مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل پیش‌بینی کنیم. در رگرسیون لجستیک متغیرهای پیش‌بین (مستقل) می‌تواند هم در مقیاس کمی و هم در مقیاس مقوله‌ای باشد، ولی متغیر وابسته مقوله‌ای دو سطحی است. مدل پیچیده رگرسیون لجستیک که شامل چندین متغیر مستقل و یک متغیر وابسته است، همانند رابطه ۲ است که در آن لگاریتم نسبت بخت‌ها به مدل لجیت^۱ معروف است.

$$\text{logit}(Y) = \text{natural log(odds)} = \ln\left(\frac{\pi}{1-\pi}\right) = a + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_K X_K \quad (2)$$

در رگرسیون لجستیک، روش‌های متعددی برای انتخاب و ورود متغیرها به مدل وجود دارد که کمک می‌کنند تا چگونگی ورود متغیرهای مستقل به تحلیل مشخص شود. در این پژوهش از روش تحلیل رگرسیون گام به گام (پیش‌رو والد^۲) استفاده شده است. در این روش ورود متغیرها به تحلیل براساس معنی‌داری مقدار آماره نسبت درست‌نمایی و خروج متغیرها براساس احتمال آماره والد انجام گرفته است. در تحلیل رگرسیون لجستیک، ارزیابی میزان برازش کل مدل، از آزمون نسبت درست‌نمایی^۳ (LR) استفاده می‌شود که آماره آن X^2 است. به این ترتیب برای پی بردن به برازش کل مدل رگرسیونی لجستیک، از آماره X^2 استفاده شده است. به علاوه، برای پی بردن به معنی‌داری اثر هر متغیر بر متغیر وابسته، از آماره Wald و در نهایت، برای پی بردن به میزان تأثیر هر متغیر بر متغیر وابسته، از آماره $\text{Exp}(B)$ استفاده شده است که همان نسبت بخت‌ها است (حبیب‌پور و صفری، ۱۳۹۵).

جداول توصیفی

در این بخش آمار توصیفی داده‌ها ارائه و اولویت محافظت از محیط زیست در برابر رشد اقتصادی بر اساس سن و جنس بررسی شده است.

1. Logit
۲. Forward Wald
3. Likelihood ratio

جدول ۴. محافظت از محیط زیست براساس سن

محافظت از محیط زیست در برابر رشد اقتصادی بر اساس سن				
	کل	تا ۲۹ سال	۳۰ تا ۴۹ سال	۵۰ و بیشتر
محافظت از محیط زیست	۶۴/۸	۶۸/۱	۶۵	۶۰/۱
رشد اقتصادی	۲۹/۸	۲۷/۹	۲۹/۹	۳۱/۷
سایر	۴/۶	۳/۶	۴/۱	۷
نمی‌دانم و بدون جواب	۰/۹	۰/۴	۰/۹	۱/۲
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

منبع: <https://www.worldvaluessurvey.org>

با افزایش سن، نگرانی‌ها و دغدغه‌های زیست‌محیطی کاهش می‌یابد، افراد جوانتر تا ۲۹ سال، محافظت از محیط زیست را به رشد اقتصادی ترجیح می‌دهند، در حالی که با افزایش سن از میزان این نگرانی کاسته می‌شود.

جدول ۵. محافظت از محیط زیست براساس جنس

محافظت از محیط زیست در برابر رشد اقتصادی بر اساس جنس			
	کل	مرد	زن
محافظت از محیط زیست	۶۴/۸	۶۵/۱	۶۴/۴
رشد اقتصادی	۲۹/۸	۲۹/۱	۳۰/۴
سایر	۴/۶	۵/۲	۴
نمی‌دانم و بدون جواب	۰/۹	۰/۵	۱/۲
کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

منبع: <https://www.worldvaluessurvey.org>

بر خلاف سایر پژوهش‌های، متغیر جنسیت تفاوت زیادی در مورد نگرانی محیط زیست نشان نمی‌دهد. در هر دو گروه مردان و زنان، حدود ۶۵ درصد اولویت را به محافظت از محیط زیست می‌دهند.

جدول ۶. ارزش‌های پسامادی براساس جنس

شاخص ارزش‌های پسامادی گرایي بر اساس جنس			
	کل	مرد	زن
مادی‌گرا	۲۹/۶	۲۶/۴	۳۲/۹
ترکیبی	۵۵/۶	۵۸/۴	۵۲/۸
پسامادی‌گرا	۱۳/۹	۱۴	۱۳/۸
نمی‌دائم و بدون جواب	۰/۹	۱/۳	۰/۵
کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

منبع:

<https://www.worldvaluessurvey.org>

در ایران، بیشتر افراد (نیمی از پاسخگویان) ارزش‌های ترکیبی را دارند. ۲۹ درصد ارزش‌های مادی‌گرا و حدود ۱۴ درصد ارزش‌های پسامادی‌گرا دارند.

جدول استنباطی

جدول طبقه‌بندی ۷ نشان می‌دهد که با اطمینان ۶۸/۵ درصد با استفاده از مجموع ۹ متغیر مستقل در این پژوهش، می‌توان تغییرات متغیر وابسته نگرانی زیست‌محیطی را تبیین نمود.

جدول ۷. جدول طبقه‌بندی^۱

مقادیر پیش‌بینی شده (نگرانی زیست‌محیطی)			
درصد پیش-بینی صحیح	محافظةت از محیط زیست		رشد اقتصادی
	محافظةت از محیط زیست	رشد اقتصادی	
۰	۴۲۳	۰	رشد اقتصادی مشاهده شده
۱۰۰	۹۴۰	۰	(نگرانی زیست‌محیطی) محافظت از محیط زیست
۶۸/۵			درصد پیش‌بینی کل

۱. Classification table

منبع: <https://www.worldvaluessurvey.org>

نتایج آزمون اومنی‌بوس^۱، مربوط به ارزیابی کل مدل رگرسیون لجستیک است. این آزمون نشان می‌دهد مدل تا چه اندازه قدرت تبیین و کارایی دارد. با توجه به نتایج حاصل از آزمون، در مرحله چهارم، برازش مدل قابل قبول و در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ معنی‌دار است.

جدول ۸. آزمون اومنی‌بوس^۲

sig	Df	Chi-square		
۰/۰۰۰	۳	۲۴۵/۸۶۲	step	گام اول
۰/۰۰۰	۳	۲۴۵/۸۶۲	block	
۰/۰۰۰	۳	۲۴۵/۸۶۲	model	
۰/۰۰۰	۸	۵۵/۳۱۰	step	گام دوم
۰/۰۰۰	۱۱	۳۰۱/۱۷۲	block	
۰/۰۰۰	۱۱	۳۰۱/۱۷۲	model	
۰/۰۳۳	۲	۶/۸۲۹	step	گام سوم
۰/۰۰۰	۱۳	۳۰۸/۰۰۲	block	
۰/۰۰۰	۱۳	۳۰۸/۰۰۲	model	
۰/۰۴۹	۴	۹/۵۳۸	step	گام چهارم
۰/۰۰۰	۱۷	۳۱۷/۵۴۰	block	
۰/۰۰۰	۱۷	۳۱۷/۵۴۰	Model	

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول زیر نتایج مربوط به دو آماره لگاریتم درست‌نمایی و ضریب تعیین پزودو^۳ (شامل ضریب تعیین کاکس و نل^۴ و ضریب تعیین نیجل کرک^۵) را نشان می‌دهد. از آنجا که در رگرسیون لجستیک محاسبه دقیق مقدار ضریب تعیین دشوار است، از مقادیر آماره‌های فوق برای این کار استفاده می‌شود تا مشخص شود متغیرهای مستقل توانسته‌اند تا چه

۱. Omnibus

۲. Omnibus Tests of Model Coefficients

۳. Pseudo

۴. Cox and snell

۵. Nagelkerke

میزان از واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند. مقادیر آماره‌های ضریب تعیین پزودو بین (۰) تا (۱) نوسان دارد و هرچه مقدار این آماره‌ها به عدد ۱ نزدیکتر باشد، نشان می‌دهد نقش متغیرهای مستقل در تبیین واریانس متغیر وابسته زیاد است. در مرحله چهارم، مقادیر هر دو آماره مربوط به ضریب تعیین پزودو بین ۰/۲۰۶ تا ۰/۲۹۰ بوده و نشان می‌دهد متغیرهای مستقل توانستند بین ۲۰ تا ۲۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته (نگرانی زیست‌محیطی) را تبیین کنند.

جدول ۹- خلاصه مدل^۱

Negelkerke R square	Cox & snell R square	-2log likelihood	Step
۰/۲۳۰	۰/۱۶۴	۱۴۶۵/۷۹۸	۱
۰/۲۷۶	۰/۱۹۷	۱۴۱۰/۴۸۸	۲
۰/۲۸۲	۰/۲۰۱	۱۴۰۳/۶۵۸	۳
۰/۲۹۰	۰/۲۰۶	۱۳۹۴/۱۲۰	۴

منبع: یافته‌های پژوهش

در این مرحله نیکویی برازش مدل با استفاده از آزمون هاسمر و لمشو^۲ بررسی شده است. در این آزمون فرض صفر، نیکو بودن برازش (مناسب بودن مدل) و فرض مقابل، عدم نیکو بودن برازش (مناسب نبودن مدل) است. معنی‌دار نبودن این آزمون به معنای عدم تفاوت داده‌ها با مدل یعنی برازش داده با مدل است. با توجه به جدول، سطح معنی‌داری در مرحله چهارم برابر با ۰/۹۵ است و از آنجا که این مقدار بیش‌تر از ۰/۰۵ است، لذا فرض H_0 تایید و فرض H_1 رد می‌شود. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت مدل رگرسیون لجستیک برای داده‌ها مناسب است.

^۱ . Model summary^۲ . [Hosmer-Lemeshow](#)

جدول ۱۰- آزمون هاسمر و لمشو^۱

Step	Chi-Square	df	sig
۱	۰/۰۰۰	۲	۱/۰۰۰
۲	۳/۱۹۴	۸	۰/۹۲۲
۳	۲/۸۱۷	۸	۰/۹۴۵
۴	۲/۵۴۸	۸	۰/۹۵۹

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۱ با عنوان متغیرها در معادله ضمن ارائه خلاصه‌ای از نقش هر متغیر در مدل، نشان می‌دهد کدام متغیرها بعد از اجرای رگرسیون لجستیک، در مدل باقی مانده‌اند. این جدول مهم‌ترین جدول در تفسیر نتایج مربوط به معنی‌داری و میزان تأثیر هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته است.

جدول ۱۱- متغیرها در معادله^۲

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	
Step 1 ^a	اعتماد به سازمان- های زیست‌محیطی		183/398	3	/000		
	Q79(1)	3/791	/328	133/213	1	/000	44/308
	Q79(2)	2/604	/294	78/467	1	/000	13/513
	Q79(3)	1/597	/310	26/457	1	/000	4/937
	Constant	-1/674	/281	35/396	1	/000	/187
Step 2 ^b	تحصیلات		51/346	8	/000		
	Q275(1)	-1/549	/742	4/356	1	/037	/213
	Q275(2)	-.776	/693	1/254	1	/263	/460
	Q275(3)	-.863	/691	1/562	1	/211	/422
	Q275(4)	-.626	/732	/731	1	/392	/535
	Q275(5)	-.280	/675	/173	1	/678	/755
	Q275(6)	-.168	/695	/058	1	/809	/845
	Q275(7)	/162	/684	/056	1	/812	1/176
	Q275(8)	/923	/746	1/533	1	/216	2/518

1. Hosmer and Lemeshow test
2. Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
	اعتماد به سازمان - های زیست محیطی			192/087	3	/000	
	Q79(1)	4/058	/341	141/302	1	/000	57/847
	Q79(2)	2/730	/304	80/633	1	/000	15/331
	Q79(3)	1/677	/320	27/483	1	/000	5/347
	Constant	-1/498	/729	4/215	1	/040	/224
Step 3 ^c	تحصیلات			48/096	8	/000	
	Q275(1)	-1/484	/741	4/011	1	/045	/227
	Q275(2)	-.675	/693	/950	1	/330	/509
	Q275(3)	-.771	/691	1/245	1	/264	/463
	Q275(4)	-.543	/732	/549	1	/459	/581
	Q275(5)	-.223	/674	/109	1	/741	/800
	Q275(6)	-.126	/694	/033	1	/857	/882
	Q275(7)	/220	/684	/104	1	/747	1/247
	Q275(8)	/959	/744	1/662	1	/197	2/609
	اعتماد به سازمان - های زیست محیطی			192/964	3	/000	
	Q79(1)	4/103	/344	142/614	1	/000	60/512
	Q79(2)	2/765	/306	81/795	1	/000	15/879
	Q79(3)	1/709	/321	28/290	1	/000	5/525
	ارزش‌ها			6/875	2	/032	
	Y002(1)	-.418	/218	3/695	1	/055	/658
Y002(2)	-.062	/204	/094	1	/759	/939	
Constant	-1/430	/743	3/704	1	/054	/239	
Step 4 ^d	تحصیلات			48/797	8	/000	
	Q275(1)	-1/549	/755	4/205	1	/040	/212
	Q275(2)	-.727	/709	1/049	1	/306	/484
	Q275(3)	-.846	/707	1/430	1	/232	/429
	Q275(4)	-.537	/747	/516	1	/473	/585
	Q275(5)	-.255	/689	/137	1	/712	/775
	Q275(6)	-.125	/709	/031	1	/861	/883
	Q275(7)	/182	/698	/068	1	/794	1/200
	Q275(8)	/912	/758	1/447	1	/229	2/490
	تلویزیون			9/623	4	/047	
	Q202(1)	-.002	/302	/000	1	/995	/998
	Q202(2)	-.484	/317	2/325	1	/127	/617
	Q202(3)	-.238	/384	/385	1	/535	/788
	Q202(4)	-.049	/563	/007	1	/931	/953

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
اعتماد به سازمان- های زیست‌محیطی			191/283	3	/000	
Q79(1)	4/117	/346	141/684	1	/000	61/368
Q79(2)	2/781	/308	81/454	1	/000	16/131
Q79(3)	1/723	/323	28/436	1	/000	5/600
ارزش‌ها			7/667	2	/022	
Y002(1)	-/446	/220	4/112	1	/043	/640
Y002(2)	-/068	/206	/109	1	/742	/934
Constant	-1/263	/793	2/540	1	/111	/283
a. Variable(s) entered on step 1: Q79.						
b. Variable(s) entered on step 2: Q275.						
c. Variable(s) entered on step 3: Y002.						
d. Variable(s) entered on step 4: Q202.						

منبع: یافته‌های پژوهش

از مجموع ۹ متغیر مستقل، ۴ متغیر وارد معادله شده‌اند و تأثیر معنی‌داری بر متغیر وابسته داشته‌اند. در گام اول متغیر اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی وارد مدل شده؛ در گام دوم، متغیر تحصیلات؛ و در گام سوم، متغیر ارزش‌ها و در نهایت در گام چهارم استفاده از رسانه تلویزیون وارد مدل شده است. اولین متغیر تأثیرگذار اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی است، هرچقدر میزان اعتماد به سازمان‌ها بیشتر باشد، افراد اولویت را به محافظت از محیط زیست می‌دهند و نگرانی زیست‌محیطی بیشتری خواهند داشت. براساس نتایج جدول نسبت بخت‌ها، متغیر اعتماد خیلی زیاد به سازمان‌های زیست‌محیطی برابر با ۶۱/۳۶۸ است، که نشان می‌دهد با افزایش اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی، محافظت از محیط‌زیست نیز افزایش می‌یابد. متغیر اثرگذار بعدی تحصیلات است. تحصیلات در کد ۱ معنی‌دار است، به این مفهوم که هرچقدر سطح تحصیلات کمتر و پایین‌تر باشد، نگرانی زیست‌محیطی نیز کمتر است. تحصیلات ابتدایی و پایین، نگرانی‌های زیست‌محیطی را هم کاهش می‌دهد و به عبارتی اولویت فرد حفظ محیط زیست نیست بلکه، اولویت اصلی او رشد اقتصادی است؛ در عین حال هرچه سطح تحصیلات افزایش یابد، به خصوص در مدارج عالی‌تر (دکتری و کارشناسی‌ارشد)، نگرانی‌های زیست‌محیطی نیز افزایش می‌یابد و محافظت از محیط زیست به اولویت اصلی افراد تبدیل می‌شود.

در ارتباط با استفاده از رسانه جمعی تلویزیون و گرفتن اخبار و اطلاعات از آن به نظر می‌رسد کسانی که هر روز از این رسانه استفاده می‌کنند، نگرانی زیست‌محیطی کمتری دارند. به عبارتی با افزایش استفاده از رسانه، احتمال نگرانی زیست‌محیطی کاهش می‌یابد و اولویت و دغدغه افراد بیشتر به سمت مسائل اقتصادی می‌رود.

متغیر بعدی ارزش‌های مادی، ترکیبی و پسامادی است. افرادی که ارزش‌های مادی‌گرا دارند، نگرانی زیست‌محیطی کمتری دارند و اولویت را به رشد اقتصادی می‌دهند، در حالی که با افزایش ارزش‌های پسامادی، نگرانی‌های زیست‌محیطی نیز افزایش می‌یابد. به این ترتیب بر اساس مفروضات اصلی پژوهش، رابطه بین متغیرهای مستقل تحصیلات و اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی، استفاده از رسانه تلویزیون و ارزش‌ها، با نگرانی زیست‌محیطی تایید می‌شود.

همچنین، براساس نتایج این جدول می‌توان مدل رگرسیونی لجستیک را بر اساس مرحله چهارم به صورت رابطه ۳ نشان داد:

$$\text{مدل رگرسیونی} = -1/263 (\text{عدد ثابت}) - 1/549 (\text{تحصیلات}) - 0.002 (\text{تلویزیون}) + 4/117 (\text{اعتماد به سازمان محیط زیست}) - 0/446 (\text{ارزش‌ها}) \quad (3)$$

نتیجه‌گیری و بحث:

طبق یافته‌های پژوهش ارزش‌های جهانی، در ایران ۲۹/۶ درصد از افراد صاحب ارزش‌های مادی‌گرا، ۵۵/۶ درصد ارزش‌های ترکیبی، ۱۳/۹ درصد دارای ارزش‌های فرامادی‌گرا هستند. از سوی دیگر، در ارتباط با متغیر حفاظت از محیط زیست، ۶۴/۸ درصد به محافظت از محیط زیست رأی دادند و ۲۹/۸ درصد به رشد اقتصادی و در این میان بر خلاف سایر پژوهش‌های بین زن و مرد تفاوتی وجود ندارد. طبق نظر اینگلهارت نتایج به دست آمده نشان می‌دهد افرادی که دارای ارزش‌های مادی‌گرا هستند بیشتر به رشد اقتصادی و ایجاد کارآفرینی رأی دادند و کسانی که صاحب ارزش‌های فرامادی و ترکیبی‌اند به محافظت از محیط زیست اهمیت می‌دهند. نتایج پژوهش نشان داد بین متغیرهای مستقل تحصیلات و اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی، استفاده از رسانه تلویزیون و ارزش‌ها، و نگرانی زیست‌محیطی به عنوان متغیر وابسته رابطه وجود دارد.

نتایج پژوهش در مورد متغیر تحصیلات همسو با نتایج (کلینبرگ و همکاران^۱، ۱۹۹۸؛ جونز، فلائی، تالی و کوردل^۲، ۲۰۰۳؛ اولفسون و اومن^۳، ۲۰۰۶) بود، کسانی که از تحصیلات بالاتری برخوردار بودند، دوستدار و نگران محیط زیست‌اند. با افزایش سطح سواد و تحصیلات از ابتدایی به مراحل بالاتر، نگرانی زیست‌محیطی و لزوم محافظت از محیط زیست، به دغدغه افراد تبدیل می‌شود؛ در حالی که در تحصیلات پایین، اولویت اصلی افراد رشد اقتصادی است. در مورد متغیر سن این روند معکوس است. افراد جوان‌تر تا ۲۹ سال، محافظت از محیط زیست را به رشد اقتصادی ترجیح می‌دهند و با افزایش سن میزان این نگرانی و دغدغه‌های زیست‌محیطی کاهش می‌یابد و رشد اقتصادی به اولویت افراد تبدیل می‌شود. متغیر اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی نیز از متغیرهای اثرگذار بر نگرانی و محافظت از محیط زیست است. در صورت وجود اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی، افراد اهمیت بیشتری به حفظ محیط زیست می‌دهند. اگر این اعتماد قوی باشد، نگرانی‌های زیست‌محیطی نیز افزایش می‌یابد. به عبارتی، سازمان محیط زیست جزء سازمان‌هایی است که در صورت اعتماد افراد به آن، سیاست‌ها و هشدارهایش جدی گرفته می‌شود و می‌تواند به شکلی موثر افراد را نسبت به مسائل زیست‌محیطی دغدغه‌مند کند و آن‌ها را به سمت حفظ محیط زیست سوق دهد.

ایران در شاخص عملکرد زیست‌محیطی (EPI) ۲۰۲۰ رتبه ۶۷ را به خود اختصاص داده در حالی که در این شاخص در سال ۲۰۲۲ به رتبه ۱۳۳ نزول کرده است، به نظر می‌رسد بی‌توجهی به آلودگی‌های زیست‌محیطی و عدم آگاهی مردم و کنشگران باعث ضعف عملکرد در این حوزه شده است. علاوه بر این ایران در شاخص (CRI) مخاطرات آب و هوایی و مرگ و میر و خسارت ناشی از آن طی سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۸ ایران در جایگاه ۸۳ در بین ۱۸۱ کشور قرار گرفته است و تقریباً در میانه کشورها به لحاظ مخاطرات آب و هوایی و مرگ و میر ناشی از آن است. لازم است تا جنبش‌ها، فعالیت‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد وارد عرصه شوند و نسبت به پیامدهای این بی‌توجهی هشدار و واکنش نشان دهند. هدف ما در این پژوهش این بود که از دو زاویه متفاوت موضوع نگرانی یا عدم نگرانی نسبت به

1. Klineberg .et al
2. Jones, Fly, Talley & Cordell
3. Olofsson & Öhman

مسائل زیست‌محیطی را مورد بررسی قرار دهیم. اینکه کدام رویکرد بهتر می‌تواند جنبه‌های مختلف موضوع را آشکار کند، بسته به شرایط و نوع مسئله ایجاد شده متفاوت است.

طبق رویکرد انتقادی در نظام سرمایه‌داری عملکرد شرکت‌های خصوصی و مدیران دولتی، و نیز شهروندان مصرف‌کننده و گروه‌های کار، همگی در هم می‌آمیزند تا خاصیت چرخه انباشت صنعتی را تقویت کنند. از قلب خانواده گرفته تا محیط کار، نیروهای نهادینه شدهٔ پر قدرتی در کارند تا افراد را به سوی مصرف بیشتر سوق دهند. به طور مثال افزایش تولید خودرو در کشور با استانداردهای پایین، ساخت و ساز بی رویه مسکن بدون توجه به پیامدهای زیست‌محیطی آن، از بین بردن جنگل‌ها و تولید زباله‌های صنعتی و الکترونیکی تنها بخشی از آثار تخریبی محیط زیست به دست صاحبان منافع و قدرت است.

از منظر برساخت‌گرایی نیز لزوم توجه به زمینه‌های تاریخی و اجتماعی و روند شکل‌گیری مسائل زیست‌محیطی حائز اهمیت است. لابی‌گری و برجسته کردن مسائل خاص و پنهان کردن زوایای مهم برخی مسائل به تخریب بیشتر منابع طبیعی دامن می‌زند. اینکه تا چه حد گروه‌های قدرتمند و صاحب نفوذ، رسانه‌ها و مروجان در رتبه‌بندی مسائل و آسیب‌های زیست‌محیطی براساس معیارهای مورد نظرشان عمل می‌کنند و آن‌ها را به شکل خاصی عرضه می‌کنند، اهمیت دارد. به طور مثال، در کشور در حالی که برخی مسائل زیست‌محیطی نظیر آلودگی هوا و کمبود آب و انرژی، از سوی مروجان، رسانه‌ها و صاحبان قدرت به شکلی جدی مطرح و پیگیری می‌شود اما حتی همین موضوعات به شکل مورد نظر برساخت‌گرایان این مسائل و با مقاصد خاص ارائه می‌شود، براساس آمار وزارت نیرو از مجموع کل آب‌های استحصال، ۶ تا ۷ درصد در شهرها، ۹۰ درصد در بخش کشاورزی و ۴ درصد در بخش صنعت مورد استفاده قرار می‌گیرد و بخش عمده آبی که ادعا می‌شود در بخش کشاورزی مورد مصرف قرار می‌گیرد به علت اشکالات متعدد در سیستم‌های انتقال آب پیش از اینکه به کشاورزان برسد در مکانی دیگر هدر می‌رود^۱ و مصارف خانگی در رتبه بعدی قرار دارد. در این شرایط مردم به عنوان مقصراصلی هدررفت جلوه داده می‌شوند در حالی که بخش اصلی هدررفت آب که در بخش کشاورزی و صنعت به دلیل سیاست‌گذاری‌های کلان و دولتی نادرست و عدم استفاده از تکنولوژی پیشرفته اتفاق می‌افتد و این بخش نادیده گرفته می‌شود و یا کم‌رنگ جلوه داده می‌شود. مشخصاً افکار، رسانه‌ها و اعتبار علمی

۱. مشاهده شده در سایت ایسنا (۱۸ اردیبهشت ۱۴۰۰، کدخبر ۱۴۰۰۲۱۸۱۱۸۹۱).

داده‌ها، و مروجان، می‌توانند در برجسته‌سازی مسئله به شکل نمادین و بصری و نحوه درک، تمجید و مورد تفکر قرار گرفتن یا بی‌اهمیت جلوه دادن موضوعات و مسائل محیط زیست طبیعی نقش موثری ایفا کنند. به همین دلیل نقش آگاه‌سازی، آموزش و سازمان‌های مردم نهاد (سمن‌ها) در این عرصه پررنگ است. بر ساخت مسائل در راستای حفظ محیط زیست می‌تواند روند تخریب را کندتر کند. با توجه به اینکه بخش زیادی از جمعیت کشور دارای تحصیلات و باسواد هستند، پتانسیل دغدغه‌مندی نسبت به مسائل زیست‌محیطی در کشور وجود دارد.

در نهایت، با توجه به نتایج پژوهش به نظر می‌رسد رویکرد بر ساخت‌گرایی نقش پررنگ‌تری در آشکارسازی زوایای پنهان مسائل زیست‌محیطی دارد. به این معنی که استفاده از رسانه‌ها، اعتماد به سازمان‌های زیست‌محیطی، تحصیلات و داشتن ارزش‌های فرامادی، نقش موثری در ایجاد حساسیت نسبت به موضوع محیط زیست دارد و می‌تواند جامعه را به سمت و سوی مورد نظر سوق دهد.

به همین منظور، تشکیل گروه‌های زیست‌محیطی، از جمله سمن‌ها (سازمان‌های مردم‌نهاد) جلب مشارکت افراد و ایجاد فرهنگ زیست‌محیطی باعث همکاری گروه‌های مختلف با یکدیگر می‌شود. لازم است فرایند آگاهی‌رسانی سمن‌ها به مردم بوسیله دستگاه‌های دولتی نیز پشتیبانی شود، "برای اینکه مسئله محیط زیستی با موفقیت مورد مناقشه واقع شود، باید حامی نهادی داشته باشد که مشروعیت و تداوم آن را تضمین کند" (هانیکان، ۱۳۹۲). اختصاص بودجه در بخش آموزش (مهدکودک، مدارس و دانشگاه) و پژوهش در مراکز پژوهش‌هایی در جهت حفظ منابع و محیط زیست و همچنین شناخت نیازهای جوامع محلی و مخاطرات زیست‌محیطی هر منطقه، و لزوم برنامه‌ریزی با مشارکت و مداخله خود اعضا ضروری است. علاوه بر این، نیاز به پژوهش‌های گسترده چندسطحی، در حوزه جامعه‌شناسی محیط زیست در کشورمان وجود دارد. جامعه‌شناسان این حوزه می‌توانند، دعاوی مطرح شده را در بستر سیاسی، تاریخی، اجتماعی و اقتصادی شناسایی کنند. اینکه قدرت‌های نابرابر گروه‌های اجتماعی چه تأثیری بر شکل‌گیری یا عدم شکل‌گیری یک موضوع به عنوان مسئله و بحران زیست‌محیطی دارند و اینکه اساساً چه مخاطرات جدیدی جامعه عصر حاضر را تهدید می‌کند. این موارد می‌تواند نقش موثری در شکل‌دهی به آگاهی عموم و ایجاد حساسیت نسبت به مسائل زیست‌محیطی ایفا کند.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان: تمام نویسندگان در آماده‌سازی مقاله مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت: طبق تعهد نویسندگان حق کپی‌رایت رعایت شده‌است.

References

- Ai He & Greenberg. (2008). *Motivating In Sustainable Energy Consumption In The Home*, Dept Of Computer Science, University Of Calgary.
- Baker, Terzal. (2007). *How to conduct social research*, translated by Houshang Naibi. Tehran: Nashrani. (in persian)
- Barr, S., Ford, N.J., & Gilg, A.W. (2003). "Attitudes Toward Recycling Household Waste In Exeter", *Devon: Quantitative & Qualitative*. 3-4.
- De Vaus, D.A. (2006). *Navigation in social research*, translated by Houshang Naibi. Tehran: Nashrani. (in persian)
- Fortunkia, Shahrouz and Navah, Abdolreza. (2017). *Sociology of environment*. Tehran: Andisheh Ehsan. (in persian)
- Firouzjaian, Ali Asghar, Salehi, Sadegh and Shafiei, Azadeh. (2016). "Environmental indifference as social indifference". *Cultural Sociology*, 8, (3), 51-70. (in persian)
- Givens, J. E., and A. K. Jorgenson. (2011). "The effects of affluence, economic development, and environmental degradation on environmental concern: A multilevel analysis". *Organization and Environment* 24 (1):74-91.
- Global Climate Risk Index. (2020). This publication can be downloaded at: <http://www.germanwatch.org/cri> or www.germanwatch.org
- Habibpour, Karam and Safari Shali, Reza. (2015). *A comprehensive guide to using SPSS in survey research (quantitative data analysis)*, Tehran: Loye Publishing House. (in persian)
- Hannigan, John. (2012). *Environmental Sociology*, translated by Musa Anbari, Anwar Mohammadi and Milad Rostami. Tehran: University of Tehran, third edition. (in persian)
- Hirst, S. (2014). Environmentalism has failed Or has it?. Suzuk Elders, 1-4. Available at: <https://www.suzukiolders.org/2020,6,15>.
- <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/epi>.
- Inglehart, Ronald. (1996). *Cultural transformation in advanced industrial societies*, translated by Maryam Veter. Tehran: Kausar Publications. (in persian)
- Irwin, Alan. (2013). *Sociology and environment*, translated by Sadegh Salehi. Mazandaran: Mazandaran University Press. (in persian)
- Jones, R.E., Fly, M.J., Talley, J. & Cordell, H.K. (2003). "Green migration into rural America: The new frontier of environmentalism?" *Society and Natural Resources*, 16(3), 221-238.
- Kalantari, Abdul Hossein, Kianpour, Massoud, Mozeshi Sharafabadi, Vahid and Lashkari, Mojtabi. (2015). "Investigating the social factors affecting the belonging to the environment (case study of Tehran citizens)". *Applied Sociology*, 27(62), 1-16. (in persian)

- Klineberg, S. L., McKeever, M. & Rothenbach, B. (1998). "Demographic predictors of en-vironmental concern: It does make a difference how it's measured." *Social Science Quarterly*, 79(4), 734-753.
- Lee, Donald .C (1980), "on the Marxian view of the relationship between man and nature", *environmental ethics*, 2:3-16.
- Marquart-Pyatt, S. T. (2007) "Concern for the environment among general publics: A cross-national study". *Society & Natural Resources* 20:883-98.
- Nosratinejad, Farhad, Serajzadeh, Seyed Hossein and Dihol, Mansour. (2018). "Sociological explanation of environmental behavior (case study: Tehrani citizens)". *Sustainable Development of Geographical Environment*, 1(3), 1-21. (In Persian)
- Olofsson, A. & Öhman, S. (2006). "General beliefs and environmental concern: Transatlantic comparisons". *Environment and Behavior*, 38(6):768-790.
- Rubington, Earl and Weinberg, Martin. (2007). *Seven theoretical approaches in investigating social issues*, translated by Rahmatullah Sediq Sarostani. Tehran: Publishing and Printing Institute of Tehran University, third edition. (in persian)
- Running, Katrina. (2012). "Examining Environmental Concern in Developed, Transitioning and Developing Countries", *World Values Research*, 5 (1), 1-25.
- Salehi, Sadegh, Habibi, Sona, Rezaei, Ahmed and Firouzjaian, Ali Asghar. (2021). "Analysis of factors and socio-cultural contexts of the formation of environmental problems: application of foundational data theory (case study: rural areas of Dwalesh)". *Rural Research Quarterly*, 12 (3), 536-551. (in persian)
- Salehi, Sadegh, Imamqoli, Luqman and Mohammadi, Jamal. (2017). "Social analysis of the lack of success in popularizing the environmental issue in Iran". *Sociological studies*, 25 (1), 139-162. (in persian)
- Salehi, Sadegh, and Jahormi, Mojtabi. (2012). "Analytical comparison of the environmental values of the Islamic world and the West; Secondary analysis of global values survey data". *Social studies and research in Iran*, 2 (3), 505-523. (in persian)
- Salehi, Sadegh and Hemti, Zahra. (2011). "The role of environmental education in electronic waste management". *Environmental Education and Sustainable Development*, 1 (1), 23-44. (in persian)
- Salehi, S. (2010). *People and the Environment: A Study of Environmental Attitudes and Behavior in Iran*, Lambert Academic Publishing.
- Sasko, D. (2014). *Can Affluence Explain Public Attitudes Towards Climate Change Mitigation Policies? A Multilevel Analysis with Data from 27 EU Countries*. Center for Global Politics (2-16). CGP Working Paper Series 02/2014, Editor: Kristina Klinkforth, Publisher: Klaus Segbers.
- Stern, P. C. (2000). "Toward a coherent theory of environmentally significant behavior", *Journal of Social Issues*, 56(3),407-424.

- Sudarmadi, S. Suzuki, S. Kawada, T. Nehi, H. Soemantri, S. & Tri, T. (2001). "A Survey of Perception , Knowledge, Awareness, And Attitude in Regard to Environmental Problems in a Sample of Tow Different Social Groups in Jakarta, Indonesia", *Journal of Environment Development and Sustainability*. 3(2):169-183.
- Sutton, Philip. (2012). *An introduction to environmental sociology*, translated by Sadegh Salehi. Tehran: Samit Publications. (in persian)
- Usui. M. A., Vinken H. and Kuribayashi. (2003). "pro- Environment Attitudes and Behaviors: An International Comparison", *human ecology review*, No 1: 30-40.

COPYRIGHTS

This license allows others to download the works and share them with others as long as they credit them, but they can't change them in any way or use them commercially.

